

...

Αγαπητοί απόφοιτοι, ή, επί το ορθότερον, αγαπητοί συνάδελφοι!

Ολοκληρώνεται σήμερα τυπικά και εορταστικά ένας ακόμη κύκλος - για τους περισσότερους ίσως ο τελευταίος - της μακρόχρονης θητείας σας στα έδρανα της μάθησης. Η κοινωνία, οι οικογένειές σας και ο καθένας και καθεμία από σας έχετε επενδύσει πολύ χρόνο, κόπο και οικονομικά μέσα για την επίτευξη και αυτού του στόχου. Με την αποφοίτησή σας, εισέρχεστε πια στην κύρια φάση της επαγγελματικής σας ζωής για τις επόμενες δεκαετίες. Δυστυχώς, η νέα αυτή αρχή για σας έμελλε να συμπέσει με μια αβέβαιη και ασταθή κατάσταση για την Ελλάδα.

Ζούμε σε μια παράξενη χώρα: Στα σπίτια, στα καφενεία, στις παρέες, συναντάς ζεστούς, πνευματώδεις, υπέροχους ανθρώπους· στους δημόσιους χώρους συναντάς φραγμένα πεζοδρόμια, μπαζωμένα ρέματα, χωματερές σκουπιδιών. Όταν έρχεται ο λογαριασμός στο εστιατόριο, μαλώνουμε ποιος θα πρωτοπληρώσει· αδιαφορώντας όμως αν μας δώθηκε απόδειξη. Είμαστε η χώρα της δωρεάν παιδείας, αλλά και της μεγαλύτερης οικογενειακής οικονομικής επιβάρυνσης για την εκπαίδευση των παιδιών μας. Είμαστε η χώρα με τους περισσότερους γιατρούς, αλλά μέτρια ιατρική περίθαλψη· η χώρα με τους περισσότερους εκπαιδευτικούς, αλλά μέτριες επιδόσεις των μαθητών μας στους διεθνείς διαγωνισμούς.

Ποιος φταίει;

- Ο καπιταλισμός; Έχει όντως πολλά μειονεκτήματα, αλλά δεν έχουν καπιταλισμό και η Δανία και η Ολλανδία; Δεν είδα εκεί χωματερές!
- Οι πολιτικοί; Σίγουρα, αλλά ποιος εξέλεξε και ανέδειξε *ειδικά αυτούς* τους πολιτικούς και όχι άλλους, καλύτερους;

- Ο ξένος παράγων; Κάποιο ρόλο παίζει και αυτός, αλλά γιατί να έχει βάλει στο στόχαστρό του ειδικά εμάς;
- Τα ΜΜΕ; Οποσδήποτε, αλλά ποιος επιλέγει να αγοράζει τον κίτρινο τύπο και να παρακολουθεί τα τηλεοπτικά σκουπίδια;

Δεν θεωρώ πως οι Έλληνες είμαστε γενικά καλύτεροι ή γενικά χειρότεροι από άλλους λαούς. Όμως η ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία μας, με όλα τα θετικά και αρνητικά της, και, κυρίως, οι ιδιαιτερότητες της κοινωνικής μας οργάνωσης μας έχουν οδηγήσει σε μια, παροδική πιστεύω, οπισθοδρόμηση μέσα σε μια διεθνή πραγματικότητα που εξελίσσεται γρήγορα, και έχει και αυτή σημαντικά προβλήματα πλανητικής εμβέλειας.

Βέβαια δεν είναι φρόνιμο να εστιάζουμε μόνον στις αρνητικές και κρίσιμες πτυχές. Η Ελλάδα και η ανθρωπότητα έχουν κάνει σημαντικά βήματα προόδου τις τελευταίες δεκαετίες: Οι άνθρωποι ζουν περισσότερο και με καλύτερη υγεία. Σε ποια ηλικία ταξίδεψε για πρώτη φορά στο εξωτερικό η γιαγιά σας; Η μητέρα σας; Εσείς; Ποια βαθμίδα εκπαίδευσης ολοκλήρωσαν; Πόσες κινηματογραφικές ταινίες ή θεατρικές παραστάσεις παρακολούθησαν; Πόσες ξένες γλώσσες μιλούσαν; Θα αλλάζατε τις συνθήκες ζωής σας με τις δικές τους; Πόσοι φοιτητές είχαν τότε την οικονομική δυνατότητα να σπουδάσουν, και μάλιστα εκτός του τόπου κατοικίας τους; Οι προφανείς απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά δείχνουν πως, ναι, έχουμε οπισθοδρομήσει τα τελευταία 5 χρόνια, αλλά, όχι, δεν έχουμε ξαναγυρίσει στο 1950 ή 1960.

Αυτή η οπισθοδρόμηση μας υπενθυμίζει πως η πρόοδος, η βελτίωση των συνθηκών της ζωής μας, δεν είναι ούτε αυστηρά αύξουσα, ούτε αφορά όλες τις εκφάνσεις της ζωής, ούτε επιδρά εξίσου σε όλα τα κοινωνικά

στρώματα. Στη σημερινή πραγματικότητα αντιμετωπίζουμε, σαν χώρα, σαν κοινωνία και σαν άτομα ή οικογένειες σημαντικά οικονομικά προβλήματα, που για ένα ποσοστό συμπολιτών μας είναι ασφυκτικά. Η ανεργία, ιδιαίτερα των νέων, βρίσκεται στα ύψη, και μέσα σε αυτό το δύσκολο οικονομικό περιβάλλον καλείστε να ξεκινήσετε την επαγγελματική σας ζωή· και είναι η δική σας γενιά που θα πρέπει μεσοπρόθεσμα να αναζητήσει και να δημιουργήσει ευκαιρίες, να ξαναγεννήσει την ελπίδα και να εξασφαλίσει την συνέχιση της κοινωνικής προόδου.

Τί έφταιξε για την πρόσφατη οπισθοδρόμηση, τις συνέπειες της οποίας καλείται να αντιμετωπίσει και η γενιά σας; Ο καθένας και η καθεμία από σας θα χρειαστεί να ακούσει διαφορετικές απόψεις, να συλλογιστεί και να εξαγάγει συμπεράσματα, που θα βοηθήσουν ώστε να μην επαναληφθούν τα ίδια λάθη στο μέλλον, τα λάθη της δικής μου, αλλά και άλλων, νεότερων ή παλαιότερων, γενιών.

Ακούμε συχνά από διάφορες πλευρές, πως την οπισθοδρόμηση προκάλεσε η αποτυχία της Γενιάς του Πολυτεχνείου, που συμβιβάστηκε και απεμπόλησε τα ιδανικά της. Θα μου επιτρέψετε στο σημείο αυτό να ανοίξω μια σύντομη παρένθεση, ας πούμε επί προσωπικού, στον απόηχο και της πρόσφατης επετείου της 17 Νοέμβρη. Η ηλικιακή μου γενιά - όσοι ήταν, ας πούμε, ηλικίας 17 ως 27 ετών στις 17 Νοεμβρίου 1973 - μετρά, κατ' εκτίμηση, πάνω από 1.000.000 άτομα. Πόσοι από αυτούς βρίσκονταν στα κατελιημμένα Πολυτεχνεία στις 17 Νοέμβρη 1973; Πόσοι από αυτούς μετείχαν στον αντιδικτατορικό αγώνα; 10.000; 20.000; 30.000; Πόσο, τέλος πάντων, ήταν το ποσοστό τους μέσα στην ηλικιακή τους γενιά, και γιατί θα έπρεπε αυτή να ονοματιστεί στη βάση ενός ελάχιστου ποσοστού των μελών της; Βέβαια, μετά τη Μεταπολίτευση,

συνέβη κάτι παρόμοιο με αυτό που λέγονταν κάποτε για το φημισμένο κρασί Κιάντι της Τοσκάνης: Ότι το κρασί Κιάντι που πουλιέται στην αγορά, είναι πολλαπλάσιο αυτού που παράγεται στην περιοχή Κιάντι της Ιταλίας!

Πολλά άρθρα και μελέτες έχουν δημοσιευθεί σχετικά με τους πολιτικούς στόχους του Πολυτεχνείου. Η ταπεινή μου άποψη είναι τούτη:

Στο Πολυτεχνείο και στον αντιδικτατορικό αγώνα συμμετείχαν νεολαίοι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία ανοργάνωτοι, εμφορούμενοι από ιδέες που κάλυπταν σχεδόν όλο το πολιτικό φάσμα, με προεξάρχουσες βέβαια τις αριστερές απόψεις. Δεν θα αποτολμούσα να εκτιμήσω ποια ήταν η συνολική πολιτική συνιστώσα αυτού του αμαλγάματος των αντιλήψεων, μπορώ όμως να σας διαβεβαιώσω πως οι νέοι του Πολυτεχνείου είχαν έναν ελάχιστο κοινό παρονομαστή που τους ένωνε όλους: Έναν βαθύ ανθρωπισμό και την ριζωμένη διάθεση για κοινωνική προσφορά· αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά που έλειψαν σε μεγάλο βαθμό στις επόμενες δεκαετίες.

Μα, θα μου πείτε, τόσοι από τους μετέπειτα κατόχους θέσεων εξουσίας προέρχονται από αυτούς ακριβώς τους αγωνιστές· δεν έχουν ευθύνες; Πόσους ακριβώς μπορείτε να μου αριθμήσετε; Δέκα; Πενήντα; Εκατό; Χίλιους; Χωρίς να θέλω να υπαινιχθώ ότι όποιος ανέλαβε μια θέση εξουσίας είναι αυτόματα και κατακριτέος, αυτοί που το έκαναν είναι ένα πολύ μικρό ποσοστό των νέων του Πολυτεχνείου.

Αυτό λοιπόν που παρατηρούμε συχνά στα χρόνια της Μεταπολίτευσης, και έχει επαναληφθεί αναρίθμητες φορές στη ανθρώπινη Ιστορία, είναι η αγιοποίηση και επίκληση ενός γεγονότος, προσώπου ή περιόδου ως

άλλοθι, προκειμένου να έχουμε το ελεύθερο να πράξουμε τα αντίθετα. Κάποια από τα συνθήματα και αιτήματα του Πολυτεχνείου που επανεμφανίστηκαν αργότερα, και κάποια που ακούγονται ως σήμερα, φαίνονται να χρησιμοποιούνται συχνά για την κάλυψη συντεχνιακών απαιτήσεων εις βάρος του κοινωνικού συνόλου, για τη συντήρηση καταστάσεων αναξιοκρατίας ή σπατάλης κοινωνικών πόρων. Αν μου επιτρέπετε μια παραίνεση, μη δίδετε σημασία μόνον στην επίφαση ή το ιστορικό των συνθημάτων· εξετάζετε τα κίνητρα, το περιεχόμενο, τις συνέπειες, και υποστηρίξτε ό,τι τελικά θεωρήσετε ορθό.

Υπάρχουν κάποιες αγκυλώσεις και ιδεοληψίες της Μεταπολίτευσης, που επιβιώνουν μέχρι σήμερα και, κατά τη γνώμη μου, δεν κάνουν καλό σε κανένα. Μάλιστα κάποιες από αυτές παρατηρούνται μόνον στη χώρα μας, και μας καθιστούν γραφικούς σε διεθνές επίπεδο. Οι αυτοκαταστροφικές «καταλήψεις» γυμνασίων, λυκείων και πανεπιστημίων είναι ένα τέτοιο παράδειγμα. Αντιλαμβάνομαι την ύπαρξη σοβαρών προβλημάτων στον κρίσιμο τομέα της Παιδείας· αντιλαμβάνομαι ότι οι εκ της θέσεώς τους υπεύθυνοι δεν στέκονται συχνά στο ύψος των περιστάσεων. Όμως η διακοπή της μαθησιακής διαδικασίας βλάπτει πρώτα και κύρια τους μαθητές και φοιτητές, καθώς και τις οικογένειές τους. Ας ξανασκεφτούμε, σαν κοινωνία, τί εξυπηρετεί, σε τι έχει ωφελήσει αυτό το διαχρονικό φαινόμενο.

Επιτρέψτε μου να αναφέρω δύο ακόμη παραδείγματα:

- Ο Δημόσιος Τομέας, στον οποίο και εμείς ανήκουμε, χρηματοδοτείται από τους πολίτες και υπηρετεί τους πολίτες. Όποιος δημόσιος υπάλληλος κάνει τη δουλειά του καλύτερα, υπηρετεί αποδοτικότερα τον πολίτη, αξιοποιεί περισσότερο τους κοινωνικούς πόρους, εξυπηρετεί *αντικειμενικά* - δηλαδή πραγματικά - τα

συμφέροντα των πολιτών, του λαού, που πληρώνουν για το μισθό του. Προσωπικά αδυνατώ να κατανοήσω, πώς η καλύτερη προσφορά στο κοινωνικό σύνολο από έναν ευσυνείδητο δημόσιο υπάλληλο - και ευτυχώς υπάρχουν πολλοί τέτοιοι - μπορεί να θεωρηθεί απλά ένα χόμπι ή ιδιορρυθμία του εργαζόμενου. Γιατί είναι κατακριτέα και ποιον βλάπτει η αριστεία, όπως μας λένε κάποιοι; Και γιατί ο ελληνικός λαός θα πρέπει να στερηθεί το δικαίωμα να διερευνά την απόδοση των δημοσίων υπαλλήλων που χρηματοδοτεί, να επιβραβεύει τους καλούς και να συνετίζει τους λιγότερο καλούς;

- Η συμφωνία της Μπολόνια προβλέπει την διάσπαση του πανεπιστημιακού πτυχίου σε μπάτσελορ και μάστερ. Η Ελλάδα και η Γερμανία ήταν αντίθετες, αλλά η συμφωνία εγκρίθηκε και έχει ήδη εφαρμοστεί σε όλες τις χώρες της Ευρώπης. Όλες; Όχι, σωστά μαντέψατε, όλες εκτός από την Ελλάδα. Δεκάδες χώρες εκτός Ε.Ε., μεταξύ αυτών ακόμη και η Κίνα, ακολούθησαν εθελοντικά το ίδιο σύστημα, προκειμένου να προσαρμοστούν εγκαίρως στην παγκόσμια εξέλιξη και να διευκολύνουν τους αποφοίτους τους που θα ήθελαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους ή να εργαστούν στην Ευρώπη, τις Η.Π.Α ή αλλού. Όμως εμείς, ως προοδευτική χώρα, υπερασπιζόμαστε με σθένος το ... χθες. Καμία αλλαγή! Το αποτέλεσμα; Οι πτυχιούχοι μας που θέλουν να συνεχίσουν για μεταπτυχιακές σπουδές ή να εκπονήσουν διδακτορική διατριβή ή να εργαστούν στο εξωτερικό, θα συμφοιτήσουν ή θα ισοσταθμιστούν με συναδέλφους τους που έχουν 1-2 χρόνια σπουδών λιγότερα. Εσείς οι ίδιοι παραλαμβάνετε σήμερα διπλώματα, για τα οποία οι συνάδελφοί σας στο εξωτερικό χρειάστηκαν 1-2 χρόνια σπουδών λιγότερα.

Μια χώρα δεν μπορεί επί μακρόν να καταναλώνει περισσότερα από όσα παράγει, εκτός αν εξαπατά ή καταπιέζει ή κλέβει ή δανείζεται, για όσο

καιρό καταφέρνει να τα κάνει αυτά. Η γραφειοκρατία και οι ουρές αναμονής δεν παράγουν έργο. Φροντίστε, στο πλαίσιο του δυνατού, να είστε παραγωγικοί στη δουλειά σας· αναρωτηθείτε, από καιρού εις καιρόν, αν ο χρόνος, ο κόπος και οι ικανότητές σας αναλίσκονται ουσιαστικά και παραγωγικά, αν πιάνουν τόπο.

Είμαστε Έλληνες, αλλά πριν από αυτό είμαστε και άνθρωποι και διανοούμενοι. Αγαπάμε τον τόπο μας, αλλά μας αφορά και η πορεία της ανθρωπότητας, της επιστήμης, της παγκόσμιας σκέψης, της τέχνης, της τεχνολογίας, που είναι πανανθρώπινες, δεν έχουν κράτος ή πατρίδα. Βάλετε τον πήχη ψηλά στη ζωή σας και στη δουλειά σας και μην εγκλωβίζεστε αποκλειστικά σε τοπικιστικές ή βιοποριστικές θεωρήσεις.

Είμαστε άνθρωποι, αλλά πριν από αυτό είμαστε συγκάτοικοι με τα άλλα είδη του ζωικού και φυτικού βασιλείου του πλανήτη. Οι πόροι του πλανήτη είναι περιορισμένοι και οι ισορροπίες επιβίωσης μπορούν να αποδειχθούν εύθραυστες. Ο άνθρωπος έχει ήδη έτοιμα τα πυρηνικά όπλα πολλαπλής αυτοκαταστροφής του, και η ενδεχόμενη χρήση τους εναπόκειται στην απόφαση ελάχιστων ατόμων. Η αφήγηση της βιολογικής εξέλιξης έχει να επιδείξει πολλά παραδείγματα ειδών που εξαφανίστηκαν γιατί έγιναν τόσο ικανοί θηρευτές, ώστε εξαφάνισαν τα θηράματά τους. Μην παρασύρεστε στον αυτοματισμό της άκριτης και άλογης ανάπτυξης, της τυφλής αντιπαλότητας ή του άκρατου καταναλωτισμού.

Είμαστε όλοι ίσοι, αλλά, ευτυχώς, όχι ίδιοι. Η Ψυχολογία μας διδάσκει αυτό που άλλωστε όλοι αντιλαμβανόμαστε στην καθημερινότητά μας: Υπάρχουν πολλών ειδών ευφυΐες, πολλών ειδών ταλέντα και ικανότητες. Ένα μικρό παιδί μπορεί να κλάψει γιατί αισθάνεται μια γενική δυσφορία.

Σαν ενήλικας, μέσω μιας συνεχούς διεργασίας μάθησης και εμπειριών, θα μπορεί να εξειδικεύει τα συναισθήματά του, και η δυσφορία γίνεται φόβος, ζήλεια, αντιπάθεια, ανία κλπ. Όμως η κατάληξη αυτής της διεργασίας δεν είναι ταυτόσημη για όλους. Ένας συγγραφέας θα διακρίνει αμεσότερα ανθρώπινες παρορμήσεις. Ένας μαθηματικός θα αντιληφθεί ευκολότερα λογικούς συσχετισμούς. Ένας ζωγράφος θα καταγράψει χρώματα και οπτικές εντυπώσεις. Ο καθένας μας έχει τα ιδιαίτερα ταλέντα και ικανότητές του. Δεν είναι ίσως όλοι οι δρόμοι ανοικτοί, αλλά, στα πλαίσια του δυνατού, επιλέξτε να ασχοληθείτε στην επαγγελματική σας ζωή, με αντικείμενα που σας ενδιαφέρουν και σας ευχαριστούν περισσότερο.

Η ζωή μας έχει τα χαρακτηριστικά ενός χαοτικού δυναμικού συστήματος, και αυτό ισχύει και για την επαγγελματική μας ζωή: Μια φαινομενικά ανώδυνη απόφαση ή πράξη μπορεί να μας οδηγήσει σε παντελώς, μα παντελώς, διαφορετικές, αλλά και μη προβλέψιμες, ατραπούς. Τί ακριβώς σειρά Πανεπιστημιακών Τμημάτων δήλωσα στις εισαγωγικές εξετάσεις, ποια επιστημονική κατεύθυνση ή ποιο θέμα διατριβής επέλεξα, ποια συνέχεια έδωσα στις σπουδές μου, πού και σε ποια εργασία αποφάσισα να απασχοληθώ, είναι κάποιες από τις αποφάσεις που επηρέασαν ή θα επηρεάσουν σημαντικά, αλλά μη προβλέψιμα, την πορεία μας. Προφανώς προσπαθούμε να κάνουμε τις καλύτερες επιλογές, αλλά είναι αδύνατο να προκαταβάλουμε αυτά που θα φέρει η ζωή. Αν όμως μιλάμε για την επαγγελματική μας ζωή, είναι η σοβαρότητα και ποιότητα της εργασίας μας που μπορεί, σε μεγάλο βαθμό, να αντισταθμίσει την αβεβαιότητα· να εγγυηθεί, σε οποιοσδήποτε συνθήκες και ατραπούς μας τύχει να βρεθούμε, μια πορεία επιτυχίας και προσφοράς.

Όταν τελείωνα τις τελευταίες διορθώσεις της διδακτορικής μου διατριβής, έκοβα με το ψαλίδι και κολλούσα με υγρή κόλλα κομμάτια κειμένου. Με συνάντησε κάποια στιγμή στο φωτοτυπικό μηχάνημα ο επιβλέπων καθηγητής μου και μου λέει: «Είστε τόσο τυχεροί εσείς οι νέοι που έχετε φωτοτυπικά μηχανήματα! Κατά την δική μου διατριβή, κάθε σημαντικό λάθος ή προσθήκη ή αφαίρεση κειμένου σήμαινε νέα δακτυλογράφηση όλου του αντίστοιχου κεφαλαίου.» Σήμερα αρκούν δύο κλικ στο πληκτρολόγιο του υπολογιστή για το ίδιο, ή μάλλον πολύ καλύτερο, αποτέλεσμα και σε λίγο θα γίνεται το ίδιο μόνο με τη σκέψη. Η επιστήμη και τεχνολογία αναπτύσσονται με συνεχώς αυξανόμενη ταχύτητα. Σας διαβεβαιώνω πως έχετε κάνει πολύ καλές σπουδές στο Πολυτεχνείο Κρήτης, είχατε άξιους καθηγητές, και η πορεία των περισσότερων αποφοίτων μας το αποδεικνύει. Όμως δεν μπορούμε να σας διδάξουμε τις εξελίξεις του μέλλοντος, των επόμενων δεκαετιών. Φροντίστε στη διάρκεια της επαγγελματικής σας ζωής για την συνεχή επιμόρφωσή σας. Η δια βίου μάθηση δεν είναι απλά ένας τρόπος προσέλκυσης ευρωπαϊκών κονδυλίων, είναι μια αναγκαιότητα.

Με τα διπλώματα που επάξια κατακτήσατε και θα παραλάβετε σήμερα, ανοίγετε ένα νέο κεφάλαιο στη ζωή σας. Διαβείτε το κατώφλι με χαρά, αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση. Έχετε τις ικανότητες και τη γνώση να επιτύχετε για το καλό το δικό σας, των οικογενειών σας και της χώρας. Εμείς, οι καθηγητές σας, και όλο το προσωπικό του Πολυτεχνείου Κρήτης θα βρισκόμαστε, νοερά και πραγματικά, δίπλα σας, όποτε το χρειαστείτε, και θα καμαρώνουμε για τις επιτυχίες σας. Είμαστε περήφανοι για τους φοιτητές μας, για εσάς, και ελπίζουμε πως, τώρα και στα χρόνια που έρχονται, θα είστε και εσείς περήφανοι για το Πολυτεχνείο σας.

ΚΑΛΟ ΚΑΤΕΥΘΟΔΙΟ, ΚΑΛΟ ΔΡΟΜΟ!

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας